

УДК 27-528.8-276.63:535-2
271.222(497.11)-528-276.63
Прегледни чланак

Србољуб Удипариповић*

Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд

„Припремићу светиљку Помазанику моме...“ (Пс 131/2, 17): принос светлости у хришћанском богослужењу**

Abstract: У раду се проучавају историјски и богословски аспекти функције и смисла приношења светлости у хришћанском богослужењу. Узимајући у обзир савремене друштвене и богослужбене изазове, у првом делу истраживања се најпре разматра неоспорна улога светлости у религијском животу човека, да би у другом делу приношење светлости и светлопаљење у литургијском животу хришћана били сагледани кроз призму богослужбеног времена и простора Православне Цркве.

Key words: светлост, принос, светлопаљење, простор, време, богослужење, Литургија.

Увод

Светлост као природни феномен и преиспитивање функције и смисла светлопаљења у религијском и друштвеном животу човека одувек су представљали предмет особите пажње и инспирацију за настанак бројних истраживачких резултата у оквиру различитих научних дисциплина. Но ипак, стиче се утисак да је у поређењу са таквим видовима прегалаштва знатно мањи број радова написан као плод релевантног истраживања из угла православне литургиологије. У прилог актуелности изучавања на-значене тематике са становишта литургике треба истаћи и још неколико битних чињеница. Наиме, у савременом друштву приметна је све већа примена светлосних технологија праћена нарастајућом појавом „светлосног онечишћења“ животне средине названог термином ЕЛП (ELP – Ecological Light Pollution) (Longcore и Rich, 2004), док је, пак, Генерална скупштина УН на својој седници, одржаној 20. децембра 2013. године, својевремено

* subiparipovic@bfspc.bg.ac.rs

** Овај рад представља кориговану и измењену верзију усменог саопштења изложеног на Шестој националној конференцији византолога, у организацији Српског комитета за византологију и Византолошког института САНУ, одржаној 18–20. јуна 2015. године у Београду.

усвојила резолуцију да 2015. година буде проглашена Међународном годином светлости и светлосних технологија¹. Упоредо са тим, улога, таксис и смисао светлопаљења у литургијском животу Православне Цркве бивају све мање вредновани и поимани на одговарајући и аутентичан начин.

У складу са претходно изложеним, циљ овога рада очитује се у релевантном истицању и веродостојном разумевању аспеката приношења и паљења светлости у хришћанском богослужењу. Следствено, први део рада биће посвећен сажетом разматрању праксе светлопаљења у религијском контексту, а у другом ће уследити преиспитивање приноса светлости и примене светлопаљења у хришћанском богослужењу.

1. Светлост и њена обредна употреба — уводне претпоставке

Иако несумњиво припадамо епохи индустријализованог друштва, чије је средишње обележје — зависност од електричне енергије и информационо-комуникационих технологија, подразумева се да хришћанска теологија, као плодотворно сведочанство једног богооткривеног и својеобразног виђења и поимања света и човека, може и треба да се суочи са питањем људског односа према светлости, али и да пружи драгоцену објашњење богослужбене функције светлости у литургијском животу хришћана. Непобитна је чињеница да су светлост, са својом честично-таласном природом, и људски род узајамно повезани још од искони². Општепознато је да светлост, на првоме месту, чини могућим живот целокупног биљног, животињског и људског света, те да, посматрано кроз призму луминисценције, флора, фауна и, уопште узевши, творевина зраче светлост³. Отуда не треба да чуди што је светлост одувек доживљавана као универзални символ живота, благослова, разумевања, издјављења, добра (Dun, 1997, стр. 421) и присутности божанскога. Дотичних димензија биле су свесне све претходне цивилизације, препознајући у светлости не само материјални, већ и њен метафизички карактер.

¹ О свеукупним активностима и појединостима у вези са обележавањем 2015. године као Међународне године светлости и светлосних технологија, видети подробније на следећим електронским адресама: <http://www.light2015.org/Home.html>, <http://www.europe.light2015.org/Home.html>. Приступљено 1. 5. 2018.

² Приводећи из небића у биће све што је саздано, Бог ствара светлост и раздваја је од таме, потом два велика светила на небеском своду, веће за владање даном и мање за владање ноћи, и звезде (*Књига Постања* 1, 3. 14–18, 2004, стр. 10–11, 12–13). Исконски однос између светлости и човека још више је наглашен у *Предначинајтељном* 103. псалму, где стоји: „У славу и величанство обукао се јеси, светлошћу као хаљином одеваш се... Створио си месец да показује време, сунце познаје залазак свој. Простиреш таму, и настаје ноћ, и у њој излазе све звери шумске, Лавићи што ричу и грабе, и своју храну од Бога траже. А кад се сунце роди, сакупљају се, и одлазе да легну у легла своја. Тад излази човек на дело своје, и на посао свој до вечера“ (*Часослов*, 2007, стр. 182. 183).

³ О историјском развоју луминисценције све до почетка XX столећа, као и биолуминисценцији, видети подробније Harvey, 1957.

Сакрални смисао светлости пројављиван је у религијском животу цивилизације многобожачке провенијенције, на пример античке Грчке или касније Римске империје, како у контексту простора храма или обреднога места, тако и, поврх свега, на примеру свакодневног живота једне породице (Битен, 2010, стр. 182. 219). Овде, првенствено, треба имати на уму широку распрострањеност традиционалних извора осветљења — лојаница, воштаница, лучаница и бакљи с једне стране, и заступљеност практичне и култне употребе различитих статичних и ручних светиљки или жижака са друге стране (Црнобрња, 2006, стр. 17–35. 47; S., (1848), стр. 713). Светлост је сходно томе доживљавана истовремено као дар и жива ствар. За претпоставити је да се на тај начин дар светлости и светлопаљења поимао као један вид остваривања блиског односа са боговима и преми-нулим прецима. Поврх свега, описани однос према светлости задобијао је наглашенији израз у многобожачким храмовима, где се истовремено водило рачуна о архитектонско-амбијенталном примању и употреби природне светлости, али и о функцији светлости као *sui generis* допуне визуелног наратива (Williamson, 1993).

Осим паганског културолошког и религијског окружења, устројство и пројаве обредног живота припадника старог Израиља, то јест старозаветног богослужења, представљају незаобилазно и битно извориште за темељније поимање генезе *lex orandi* служитеља Новог Завета (уп. 2Кор 3, 6). Заступљеност и начини употребе светлости у старозаветном служењу Господу над војскама нису се умногоме разликовали од општепознатих примера широм васељене. Међутим, једна од кључних разлика тицала се богооткривеног начина служења једном и истинитом Богу, а којим је изграђиван свети род и царско свештенство (уп. Изл 19, 6–8). Стога, смена ноћи и обданице, као и годишњих доба, били су одговарајући поводи за помен Бога и усрдно благодарење на свему, првенствено дару светлости. Саставни елемент таквог обредног живота било је и култно коришћење светлости у Скинји састанка и Јерусалимском храму (Himmelstein, 1997, стр. 501), породичном дому у навечерје суботњег дана⁴ или празника, те поводом празника Хануке (Shapiro, 1997, стр. 300–301).

Претходно наведени однос Јудеја према светлости чинио је, сасвим извесно, саставни део њиховог свакодневног живота и „у оно време“ проповеди оваплоћеног Бога Логоса о Царству Божјем. Следствено, у еванђелским текстовима садржано је више Христових алузија на драгоцени значај светлости, уз очигледно и недвосмислено Исусово истицање

⁴ Жене су прислуживале суботњу светиљку у јудејским домовима пола часа пре заласка сунца у навечерје шадата, како би напослетку домаћин породице у моменту указивања првих звезда на небу могао започети прослављање суботњег дана кидушом — молитвом благослова вина, дана и припремљеног хлеба у оквиру уготовљене трпезе, уз јасно алудирање на помен шестодневног стварања света и човека, те Божјег починка (Glatt-Gilad, 1997, стр. 400; Hänggi и Pahl, 1998, стр. 5–7).

ширег и неупоредиво богатијег смисла светлости као пројаве истинског богопознања. Овом приликом треба навести, примера ради, Спаситељеве речи из Еванђеља по Јовану: „Ја сам светлост свету; ко иде за мном неће ходити у тами; него ће имати светлост живота“ (Јн 8, 12) или, пак, на другоме месту: „Док сам у свету, светлост сам свету“ (Јн 9, 5)⁵. Такође, не треба превидети и новозаветне епифаније, као што су Преображење на гори Тавору или завршни догађаји Домостроја спасења — Христова смрт на крсту и Васкрсење из мртвих, при чему тајинствено препознавање Прворођеног из мртвих као Светлости вечнога живота која исијава са Тавора (Мт 17, 2; Мк 9, 3; Лк 9, 29), Голготе (Мт 27, 45. 51–54; Мк 15, 33–34. 37–39; Лк 23, 44–47) и из гроба (Мт 28, 1–10; Мк 16, 2–14; Лк 24, 1–10. 12–34; Јн 20, 1–18), те Духом Светим прожима и испуњава све и сва, дива снажно изражено и опитно посведочено и у другим новозаветним списима⁶.

2. Принос светлости у хришћанском богослужењу

Неразлучива и изузетно богата свеза природне и духовне природе светлости и обичаја светлопаљења, као и благотворна функција ове блистајуће енергије, доживљавају свој најпотпунији израз у литургијском животу Цркве Божје као Новог Израиља. Ритам смењивања дана и ноћи, годишњих доба, кретања небеских тела, сателита, звезда и сазвезђа уткани су у свеобухватни молитвени живот заједничара Христових на многоразличите начине. То бива видљиво не само на равни богослужбеног простора, већ и, поврх свега, у погледу богослужбеног и литургијског времена, управо на примеру приношења светлости и светлопаљења.

2.1. Принос свейлостѝи и бојослуждени йросѝор

Послевакрсна перспектива „отварања ума и очију“ ученицима Христовим и првим хришћанима, те „горења срца“ при учешћу у Трпези Господњој и (пре)познавања распетог и васкрслог Сина Божјег (уп. Лк 24, 15–16. 27. 30–32. 34–35), имплицитно предочава конститутивну улогу и садржајну крстоваскрсну димензију светлопаљења у оквиру дожанствене Евхаристије као Светајне Цркве. Континуитет овакве свештене улоге и пасхалне природе приноса светлости⁷ ἐλὶ τὸ αὐτὸ потврђен је и на литургијском сабрању у Троади којим началствује апостол Павле (уп. Дап 20, 7–8), али и у периодима гоњења хришћана и под мирнодопским животним околностима

⁵ Оваплоћени Син Божји помиње у више наврата светлост у назначеном смислу (Мт 4, 16; 5, 14–16; 6, 23; Лк 8, 16; 11, 33–36; Јн 3, 19–21; 11, 9–11; 12, 35–36. 46).

⁶ Ради се о следећим местима: Дап 9, 3–5; 12, 7; 13, 47; 22, 6. 9. 11; 26, 13. 18. 23; Рим 13, 11–12; 2Кор 4, 4. 6; Еф 5, 8. 13–14; Кол 1, 12–13; 1Сол 5, 5; 1Тим 6, 16; 1Пет 2, 9; 1Јн 1, 5–7; 2, 8–11. 28; Отк 21, 11. 22–25; 22, 3–5.

⁷ У прилог овоме треба навести и древни, описни назив свете тајне крштења ὁ φωτισμός или τὸ φωτισμα — просветљење.

све до првих десетлећа IV века, при чему се употребљаване светиљке, по свему судећи, не разликују умногоме или чак уопште од оних које се користе за целовечерње осветљење у домовима и на гробним местима⁸, уз могуће сведене мотиве ранохришћанског символизма.

После обнародовања Миланског едикта и потоњег умножавања броја хришћана у Римској империји, долази до драстичних промена на плану уређења временског простора богослужбених сабрања служитеља Новог Завета и подизања грандиозних цркава базиликалног типа (Bouyer, 1967, стр. 39–60), поводом чега је вођено рачуна о улози природних светлосних ефеката и прислужених светиљки, те њиховог уграђивања у контекст мозаичких целина и мермерних плоча (Dell’Acqua, 2006; Ivanovici, 2013). Почев од овога времена па све до VIII столећа, доминантну улогу у осветљењу имају појединачне светиљке или више истих обједињених у поликандила (полијелеје), а које су израђиване од стакла (Milavec, 2017).

Апогеј дотичне градитељске делатности и употребе светлости за динамичнију и непосреднију пројаву хришћанског храма као персонификације *нове ѿвари наголазећеї Царсїва*, диће досегнут на примеру изградње Цркве Премудрости Божје (Свете Софије) у Константинопољу, у доба ромејског императора Јустинијана I (527–565). Осим бројних прозора кроз које је допирала природна светлост, репрезентативан број светиљки у унутрашњости ове величанствене цркве чиниће часове ноћи, испуњене заједничком молитвом, светлијим од обданице и саму цркву простором преображене светлости (Jabi и Potamianos, 2007; Schibille, 2014; Σκαλτσї, 2015, стр. 197–199). Сасвим је извесно да ће описани пример функције и вредновања светлости следити и други свештени простори сабирања заједничара Духа Светога (уп. Јев 6, 4) у наступајућим епохама, нарочито узимајући у обзир еклисиолошко поимање литургијског простора и времена изражено речима светога Германа Цариградског: „Црква је (над)земно небо коју наднебески Бог настањује и у којој живи, а која предизображава распеће, погребње и Вакрсење Христово“ (*St. Germanus of Constantinople on the Divine Liturgy*, 1997, стр. 56).

Постепеним увођењем у ширу употребу воштаних свећа као приноса светлости у хришћанском богослужењу⁹ почев од IX столећа, као и израдом статичних и преносивих свећњака, те применом полигоналне структуре која је носила стаклене светиљке и свеће под именом хорос у XII веку (Bouras, 1991, стр. 1227–1228), на Истоку долази до евидентних

⁸ Под приносом светлости се, у ово време, подразумевало припремање и предлагање глинене или бронзане светиљке испуњене маслиновим уљем и фитиљем (палилом), иако је овај појам, врло вероватно, подразумевао и друге врсте светиљки.

⁹ Треба напоменути да је богослужбена употреба свећа забележена у Цркви још од периода II–III столећа. Њихова примена била је нарочито карактеристична приликом крштавања нових чланова хришћанске заједнице, у оквиру свеноћног Пасхалног бденија, као живописног израза Тајне Христовог просветљења (Σκαλτσї, 2015, стр. 200–201).

промена. Паралелно са тим, све снажнији утицај монаштва на даљи развој богослужбеног живота хришћана, најпре Студитског манастира и других манастира престоног Константинопоља, те касније Лавре преподобног Саве Освећеног покрај Јерусалима и напослетку светогорских монашких заједница, трасираће пут потоњем развоју таксиса светлопаљења, умножавању различитих врста светилки¹⁰ и усложњавању њиховог реда и симболичког значења у православним храмовима¹¹.

2.2. Принос свейлосџи и дојослужбено време

Када је реч о приношењу и функцији светлопаљења у контексту устројства богослужбеног времена Цркве Христове, тим поводом треба истаћи неколико неоспорних чињеница. Уготовљавање, прислуживање и уношење светилке на место сабране заједнице у апостолско и послеапостолско доба, као природни континуитет релевантне старозаветне обредне праксе, биће изворишна тачка за формирање првог последовања дневног богослужбеног круга — вечерња, чији изворни назив гласи τὸ λυχνικόν или *свейилнично*. Једна од особености поменуте аколутије је и појање светилничне химне — λυχνικός ὕμνος или *lucernarium*¹² као кулминације вечерњег сабрања по заласку сунца и наступању ноћног периода, то јест сверадосна благодарност Тројичном Богу на дару вечерње светлости, будући да Црква прворођених из мртвих попут Невесте дочекује и препознаје Жениха као Светлост тиху и свагдапросветљујућу¹³.

¹⁰ О томе видети подробније: Σκαλτσῆ, 2015, стр. 201–205.

¹¹ Најсажетије симболичко тумачење светлопаљења богослужбеног простора православних хришћана доноси Свети Симеон Солунски (†1429). Светилке у храму симболизују „непрестано просветљење Светих Духом Светим“, трокраке светилке односе се на Свету Тројицу, седмокраке на идентичан број дарова Светога Духа, а дванаестокраке светилке на дванаест апостола, док многосветлосни хорос, који виси са куполе, изображава звезде (Скретас, 2017, стр. 97).

¹² Горепоменута одлика појања светилничне химне на вечерњем заступљена је и данас како у Источној, тако и у Западној Цркви. Савршавање вечерњег последовања у Православној Цркви подразумева редовно појање 140. псалма, познатог под термином *Свейилнични љсалам*, када би требало започети светлопаљење у храму, док се у навечерје недељнога дана или празничног спомена, када бива вход на вечерњем, поје древна химна *Свейлосџи џиха*. Дотична химна би, врло вероватно, такође могла бити препозната као један од преосталих трагова *lucernarium orientalis*. Такође, не би требало сметнути са ума чињеницу и да, непосредно пре самог краја вечерња, бива произношена молитва Светог Симеона Богопримца *Сага оџџушџаш* у којој се, између осталог, истиче: „...јер видеше очи моје Спасење Твоје, које си припремио пред лицем свих народа, Светлост да обасја незнабошце, и Славу народа Твога Израиља“ (*Часослов*, 2007, стр. 195). Упоредо са тим, Римокатоличка Црква је такође сачувала стару праксу прислуживања и благосиљања светилке на почетку вечерња у оквиру амвросијанског литургијског типа (Navoni, 2005, стр. 68–71), као и обред светлости (*ritus lucernalis*), то јест прислуживање и благосиљање Пасхалне свеће на почетку Пасхалног ђденија (Zagoras, 1996, стр. 95–97. 103–113; Navoni, 2005, стр. 112–113; Српчевић и Шако, 2009, стр. 347–354).

¹³ Есхатолошки смисао богослужбене бдности хришћана у ишкекивању Парусије Господње

Изузев приношења светлости у склопу вечерња, у Православној Цркви ће се временом усталити пракса појања нарочитог тропара приликом појаве првих знакова светлости на почетку трећег дела јутарњег богослужења. Он ће најпре понети име τὸ φωταγωγικόν (светловодствени тропар или свјетилен), да би за потоње форме овога тропара временом преовладао термин τὸ ἑξαποστειλάριον или ексапостилар, водећи порекло од речи: „...διὰ τὸ ἑξαπόστειλον τὸ φῶς σου...” [...ради тога ниспошаљи светлост Твоју...] (Φουντούλης, 1964, стр. 712–714). Напоследку, појање или читање величанственог молитвеног састава на јутрењу *Великој славословља* са почетним речима: „Слава Теби показавшему нам светлост...” (*Часослов*, 2007, стр. 101) уз појачавање продируће, природне светлости и светлопаљења у цркви, али и смисао савршавања наредног последовања дневнога круга у први сат наступајуће светлости обданице — 1. часа¹⁴, верно изражава блиску и нераскидиву свезу твари и човека на плану остварења словесног богослужења (уп. Рим 12, 1)¹⁵.

Принос светлости и свештена пракса светлопаљења у Православној Цркви задобијају своје довршење и пуноћу по превасходству у божанственој Евхаристији као Тајни Нове Пасхе. С обзиром да је Света Литургија небоземна Трпеза Царства и предokus стања будућих стварности, блистава светлост која исијава са различитих светиљки у храму попут кандила, свећњака, полијелеја и хороса, али и других извора осветљења добијеног употребом електричне енергије, динамично изражава и оприсутњује предочену есхатолошку димензију јавног дела народа Божјег. Одроз такве продубљене свести сабране заједнице сликовито је поткрепљен примерима изношења ручних свећњака који предводе Први улазак или Мали вход са Еванђељем, потом светле приликом произношења Еванђеља¹⁶, те претходе

је, у овом случају, неупитан и особито наглашен.

¹⁴ Текст молитве 1. часа који гласи: „Христе, Светлости Истинита, Ти просветљујеш и освећујеш свакога човека који долази на свет; нека нас озари светлост Лица Твога, да у њој угледамо Светлост Неприступну; и упути стопе наше на творење заповести Твојих, молитвама Пречисте Твоје Матере и свих Светих Твојих. Амин.“ (*Часослов*, 2007, стр. 121), узима за своју полазишну основу тему из пролога Еванђеља по Јовану (уп. Јн 1, 9).

¹⁵ Обједињавање поступних фаза сунчеве светлости у периоду обданице и спомена догађаја Домостроја спасења — Христовог распињања на крсту у трећи час (касније ниспослања Духа Светога на апостоле и устројство Цркве), Његовог пребивања на крсном дрвету у шести час и окушања смрти у девети час, смисаоно обликује садржину и осталих часова као последовања дневног богослужбеног круга ради освећења времена. Поврх свега, дословни врхунац богослужбеног освећења времена на посведневном нивоу бива пројављен, сходно монашком типичу, на примеру савршавања свеноћног бденија, то јест целоноћног богослужења од првога часа ноћи до првих часова дана, прожетог динамичном сменом појачаног и умањеног светлопаљења, а које у наставку бива усавршено богочовечанским делом служења Свете Литургије. О монашком свеноћном бденију видети опширније: Скрѣтта, 2010, стр. 186–189.

¹⁶ О употреби светиљки приликом читања Еванђеља као знаку радости и уједно древном обичају Цркве на Истоку сведочи Блажени Јероним (Sancti Eusebii Hieronymi Stridonensis

Другом уласку или Великом входу поводом преношења и предлагања Светих Дарова на часну Трпезу (уп. Скалтођ, 2015, стр. 201), док један свећњак такође бива ношен пред путиром ради причешћивања верних.

Уготовљавајући и износећи наведене светиљке у атмосфери литургијског времена Осмога Дана, сутелесници Христови не чине ништа друго већ радосно хитају у сусрет распетом и васкрсом Месији по узору на мудре девојке из еванђелске приче (уп. Мт 25, 1–13), како би се најпре причестили Његовом речју као непролазном Светлошћу и помоћу исте ходили временским простором овога света (уп. Пс 118, 105). Напоследку, дар непосредног препознавања прослављеног Господа истински се задобија тајинственим сједињењем са Телом и Крвљу Његовом, где заправо бива доживљен опит незалазног Царства, али и гледана и прослављана Светлост истинска¹⁷.

Закључак

Хришћански однос према творевини бива изграђиван на темељу својеобразног жртвоприноситељног идентитета личности Онога кроз кога је и ради кога је све и саздано — Сина Божјег као Свештенослужитеља Светиње и истинске скиније (уп. Јев 8, 1–2). Сходно оваквој перспективи, свеколика твар је бивши избављена у Христу Исусу повратила свој светотајински потенцијал, па бива могућим да видови материје активно учествују у Тајни општења са Тројичним Богом. Отуда је за Цркву Христову од особитог значаја богословско промишљање литургијске употребе свега онога што чини саставни део овоземаљског живота људскога рода, „јер сваки дар добри и сваки поклон савршени одозго је, силази од Оца светлости, у којег нема изменљивости ни сенке промене“ (Јак 1, 17). Управо због тога је и примање дара светлости, али и припремање и приношење светлопаљења помоћу различитих светиљки у оквиру хришћанског богослужења, смело настојање „заједничара звања небеског“ (Јев 3, 1) да објаве и посведоче како светлост истинског богопознања, тако и будуће стање непосредног општења са Господом Сведржитељем лицем к лицу у небеском Јерусалиму, о чему уосталом и говори Откривење Јованово: „И гледаће лице Његово,

Presbyteri, *Contra Vigilantium*, PL 23, 346AB). Осим тога, разрешење недоумице о тачном тренутку прислуживања и евентуалног благосиљања поменутих светиљки за произношење еванђелског текста, можда би могло уследити довођењем у везу гореописаних радњи са временом читања молитве пред еванђеље: „Запали у срцима нашим, човекољубиви Владико, непролазну светлост твога богопознања, и отвори очи ума нашег да бисмо разумели твоје еванђелске проповеди. Усади у нас и страх твојих блажених заповести, да бисмо, победивши све телесне похоте, живели духовним животом, мислећи и творећи све што је теби угодно. Јер си Ти просветљење душа и тела наших, Христе Боже, и Теби славу узносимо, са беспочетним твојим Оцем и пресветим и благим и животворним твојим Духом, сада и увек и у векове векова. Амин.“ (*Служедник*, 2007, стр. 102).

¹⁷ О временским оквирима увођења појања стихире празника Педесетнице *Вигесмо Свећилост истинску* на Златоустовој и Василијевој Литургији током других периода литургијске године, видети: Дмитриевский, 1886, стр. 265–278.

и Име Његово биће на челима њиховим. И ноћи више неће бити, и неће требати светиљке, ни светлости сунчане, јер ће их обасјавати Господ Бог, и црковаће у векове векова“ (Отк 22, 4–5).

Литература

- Битен, А-М. (2010). *Сџара Грчка*. Београд: СЛИО.
- Bouras, L. (1991). Lighting, Ecclesiastical (φωταψία, λυχναψία). У *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Volume 2 (стр. 1227–1228). New York – Oxford: Oxford University Press.
- Bouyer L. (1967). *Liturgy and Architecture*. Notre Dame, Indiana: University of Notre Dame Press.
- Williamson, Ch. (1993). Light in dark places. Changes in the application of natural light in sacred Greek architecture. *Pharos, Journal of the Netherlands Institute at Athens*, Volume I, 3–37.
- Glatt-Gilad, D. (1997), Kindling of lights. У *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion* (стр. 400). New York – Oxford: Oxford University Press.
- Dell’Acqua F. (2006). Glass and Natural Light in the Shaping of Sacred Space in the Latin West and in the Byzantine East. У А. Lidov (ур.), *Hierotopy. The Creation of Sacred Spaces in Byzantine and Medieval Russia* (стр. 299–324). Moscow.
- Дмитриевский, А. (1886). О стихирѣ „Видѣхомъ свѣтъ истинный“ въ чинахъ литургій св. Иоанна Златоуста и св. Василия Великаго. *Руководство для сельскихъ ѱастырей*, 10, 265–278.
- Dun, J. (1997). Light. У *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion* (стр. 421). New York • Oxford: Oxford University Press.
- Zagorac, V. (1996). *Krist — posvetitelj vremena. Liturgijska godina, štovanje svetaca, časoslov*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Ivanovici, V. (2013). Windows and Church Space in Early Medieval Byzantium and West. *Opuscula Historiae Artium Supplementum*, 62, 38–47.
- Jabi, W., Potamianos, I. (2007). Geometry, Light, and Cosmology in the Church of Hagia Sophia. *International Journal of Architectural Computing*, Issue 02 Volume 05, 303–319.
- Књиѱа Посѱања (2004). Београд: Манастири Хиландар, Студеница, Дечани и Тврдош.
- Longcore T., Rich C. (2004). Ecological Light Pollution. *Frontiers in Ecology and the Environment*, Vol. 2, No. 4, 191–198.
- Milavec, T. (2017). Lighting devices in late antique churches in south-eastern Alps. У I. Dörfler, P. Gleirscher, S. Ladstätter, I. Pucker (ур.), *Ad Amussim. Festschrift zum 65. Geburtstag von Franz Glaser* (стр. 199–214), Klagenfurt: Verlag des Landesmuseums Kärnten.
- Navoni, M. (ур.) (2005). *Il Duomo di Milano e la liturgia ambrosiana. The Duomo of Milan and the ambrosian liturgy*. Milano: Centro ambrosiano.

- S., L. (1848). Lucerna (λύχνος). У *Dictionary of Greek and Roman Antiquities* (стр. 713). London.
- Sancti Eusebii Hieronymi Stridonensis Presbyteri. *Contra Vigilantium*. PL 23.
- Σκαλτσή, Π. (2015). Ό φωτισμός του Ναού στη Λειτουργική μας παράδοση. У *Οί λειτουργικές τέχνες*, Πρακτικά ΙΔ΄ Πανελληνίου Λειτουργικού Συμποσίου Στελεχών Ίερών Μητροπόλεων (Ίερά Μητρόπολις Πατρών 17–19 Σεπτεμβρίου 2012) (стр. 187–211). Αθήναι: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος.
- Σκρέττα, Ν. (2010). Αγρυπνία. У *Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαιδεία*, Τόμος Α΄. Α - Άισα (186–189). Αθήνα: Στρατηγικές εκδόσεις Ε.Π.Ε.
- Скретас, Н. (2017). *Просїор и време у литурїјском доїословљу Симеона Солунскої: реализам и символ*. Крагујевац: Каленић.
- Служедник* (2007). Београд: Свети Архиерејски Синод Српске Православне Цркве.
- St. Germanus of Constantinople on the Divine Liturgy* (1997). Crestwood, New York: St. Vladimir’s Seminary Press.
- Shapiro M. (1997), Hanukkah. У *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion* (стр. 300–301). New York – Oxford: Oxford University Press.
- Schibille, N. (2014). Light as an Aesthetic Constituent in the Architecture of Hagia Sophia in Constantinople. У D. Mondini, V. Ivanovici (yp.), *Manipulating light in premodern times / Manipolare la luce in epoca premoderna* (стр. 31–43). Milano: ISA, Istituto di storia e teoria dell’arte e dell’architettura, Accademia di architettura, Università della Svizzera Italiana, Mendrisio Academy Press, SilvanaEditoriale Cinisello Balsamo.
- Φουντούλης, Ί. (1964). Έξαποστειλάριον. У *Θρησκευτική και Ήθική Έγκυκλοπαιδεία*, 5^{ος} τόμος (Διοκλητιανός–Ζώτος) (стр. 712–714). Αθήναι.
- Harvey, E. (1957). *A History of Luminescence. From the Earliest Times Until 1900*. Philadelphia: The American Philosophical Society.
- Hänggi, A., Pahl, I. (1998). *Prex Eucharistica*, Volumen I: TEXTUS E VARIIS LITURGIIS ANTIQUIORIBUS SELECTI. Freiburg: Universitätsverlag Freiburg Schweiz.
- Himelstein, Sh. (1997). Ner tamid. У *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion* (стр. 501). New York – Oxford: Oxford University Press.
- Црнодрња, А. (2006). *Кулїна намена римских жижака у Горњој Мезију*. Београд: Филозофски факултет Београд, Центар за археолошка истраживања — Музеј града Београда.
- Crnčević A., Šaško I. (2009). *Na vrelu liturgije. Teološka polazišta za novost slavjenja i življenja vjere*. Zagreb: Hrvatski institut za liturgijski pastoral.
- Часослов* (2007). Београд: Свети Архиерејски Синод Српске Православне Цркве.

Srboljub Ubiparipović

University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology, Belgrade

**“I will set up a lamp for my anointed one...” (Ps 131/132, 17):
Light offering in the Christian Worship**

In this study have been researched historical and theological aspects of function and meaning of light offering in the Christian Worship. Taking into account contemporary social and liturgical challenges, in the first part of this work has been primarily considered the role of light in religious life of humankind. In the second part of this study the light offering and candling light in liturgical life of the Christians have been viewed through the prism of space and time of common worship of the Orthodox Church.

Key words: light, offering, candling light, space, time, worship, Liturgy.

Датум пријема чланка: 20. 5. 2018.

Датум прихватања чланка за објављивање: 8. 10. 2018.